

UOT 32

**ENERJİ STRATEGİYASININ MAHİYYƏTİ VƏ QLOBAL ENERJİ
TƏHLÜKƏSİZLİYİ PROBLEMI****Könül Fəxrəddin qızı MƏMMƏDOVA**

Neftçala Heydər Əliyev Mərkəzində kiçik elmi işçi

konulmemmedova76@yahoo.com

XÜLASƏ

Hər bir dövlətin dünyadakı imici və bir dövlət olaraq nüfuzu onun həyata keçirdiyi milli inkişaf və təhlükəsizlik siyasəti ilə bilavasitə bağlıdır. Milli inkişaf və təhlükəsizlik siyasəti ölkənin siyasi, iqtisadi, sosial və mənəvi inkişafının, xarici aləmdən qaynaqlanan təhlükələrə qarşı müqavimət gücünün göstəricisi kimi çıxış edir. Enerji təhlükəsizliyi müasir dövrdə milli təhlükəsizliyin əsas potensial bazası kimi daha ön planda mövqə tutur. Çünki bir ölkənin enerji təhlükəsizliyinin təmin olunması onun iqtisadi davamlılığını şərtləndirməklə yanaşı, siyasi gücünü, həm də nüfuzunu artırır.

Açar sözlər: enerji strategiyası, milli təhlükəsizlik, enerji siyasəti, iqtisadiyyat, qlobal enerji, enerji istehlakı

**THE ESSENCE OF ENERGY STRATEGY AND GLOBAL ENERGY
SECURITY PROBLEM****SUMMARY**

The image and the prestige of each state in the world directly linked to its national development and security policy. National development and security policy acts as an indicator of resistance against the threats from external world of the political, economic, social and moral development country. Security policy in modern age is in the foreground as the main potential of national security. Because to provide energy security of a country increases both its economic viability and political power.

Keywords: energy strategy, national security, energy policy, economy, global energy, energy consumerism

СУТЬ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ СТРАТЕГИИ И ПРОБЛЕМА ГЛОБАЛЬНОЙ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

РЕЗЮМЕ

Образ и влияние каждого государства в мире напрямую связаны с политикой национального развития и безопасности. Политика национального развития и национальной безопасности выступает как показатель политического, экономического, социального и нравственного развития страны, а также как показатель сопротивления страны внешним угрозам. В наше время энергетическая безопасность стоит на переднем плане в качестве основного потенциала национальной безопасности, потому что обеспечение энергетической безопасности страны обуславливает ее экономическую жизнеспособность и наряду с этим, увеличивает ее политическую силу и влияние.

Ключевые слова: энергетическая стратегия, национальная безопасность, энергетическая политика, экономика, глобальная энергия, потребление энергии

İnsan həyatı, onun rifahı üçün bütün nemətlər vacibdir. Ancaq bunlar arasında elələri vardır ki, onların bir qismi istehlakının daimiliyi baxımından həmişə əhəmiyyətlidir. Qıt olduqda əsl problemlər yaradan ərzaq və enerji təminatı kimi sahələrin elə özünəməxsus xüsusiyyətləri vardır ki, burada aparılan düzgün planlaşdırma həyatı təhlükəsizlik qədər əhəmiyyət daşıyır. Dünyada haqlı olaraq ərzaq və enerji təhlükəsizliyi kimi yanaşılan bu iki mühüm sahənin uğurlu fəaliyyəti iqtisadiyyatın digər sahələrinin də inkişafına təkan verir. Bu mövzu öz aktuallığı ilə, əslində, dövrümüzün insanlarına yaxşı tanışdır.

Enerji anlayışı kifayət qədər genişdir və bu bərdə, demək olar ki, hər gün, hər yerdə və müxtəlif səviyyələrdə danışılır, müzakirələr aparılır. Təsərrüfatda və məişətdə müxtəlif enerji növlərindən istifadə etməklə insanlar həyatını asanlaşdırın, əl əməyini əvəz edən, soyuqda istiliyi, istidə sərin havanı təmin edən hər cür maşın və avadanlıqlar işlədir, enerjiden istifadə ilə yeni yollar, binalar tikilir, nəqliyyat, rabitə əlaqələri qurulur. Bir sözlə, enerjinin gücü ilə insanın bütün həyatı dəyişir, onun quruculuq arzuları reallaşır desək, yanlışdır. Ona görə də neçə əsrlər boyu dünyada bütün global maraqların arxasında, əslində, enerji maraqlarının da gizləndiyi bu gün heç kəsə sirt deyil (1).

Enerji strategiyası milli enerji təhlükəsizliyinin əsas tərkib hissəsi olaraq əksər iqtisadi inkişaf etmiş müasir modern ölkələrdə dövlətin uzunmüddətli strateji proqramlarından biri kimi təyinat alır. Enerji strategiyası milli enerji siyasətinin konkretləşməsi, dəqiq təyinatlı fəaliyyət məqsədlərinə və hərəkətin

təşkili metodlarına zəruri resurslar və mümkün potensial imkanlar müqabilində seçilmiş yolla nailolma çərçivəsində onun işçi sənədinə çevrilməsini şərtləndirir. Struktur kompozisiyada strategiya plan, idarəetmə sənədləri, qrafiklər, büdcə və digər bu kimi zəruri elementləri özündə birləşdirən modernizasiya və köklü yenidənqurmanın fəaliyyət proqramı kimi çıxış edir.

Enerji strategiyası yeni institusional yaranış deyildir. Planetin iqtisadiyyatı enerji təməlində sistemləşdiyi zamanlardan anoloji strategiyalar silsiləvi olaraq müxtəlif ölkələrdə intişar tapmış, təbəddülatlara uğrayaraq yeni keyfiyyət və məzmun almışlar. Bir qədər fərqli adlanışda Sovetlər İttifaqında da müvafiq enerji strategiyası daim işlənmiş, hazırlanaraq reallaşdırılmışdır. Qlobal axının gücləndiyi müasir zamanda isə hər bir ölkə enerji resurslarının mövcudluq diapazonunun fərqiə varmadan özünün enerji təhlükəsizliyini təmin etmək məqsədi ilə məxsusi enerji strategiyası formalaşdırmağa məhkumdur.

Enerji strategiyasının optimal forması Rusiyada 1992-ci ildən başlayaraq geniş tətbiq olunur. Lakin yeni reallıqlar növbəti mərhələlərdə bu strategiyanın korrekte olunmasını diktə etmişdir. Artıq burada məzmun və mahiyyətcə daha kamil formatda - 2020-ci ilə qədərki dövrü əhatə edən, taktikası biçimli və nikbin, hədəflərində neftin və qazın qiymətini nəzərə almaqla ÜDM-in artımına nailolmaya dayanan yeni enerji strategiyası işlənmiş və parlament müzakirəsindən keçərək Nazirlər Kabinetində təsdiqini tapmışdır. Enerji strategiyasının reallaşdırılmasına ölkənin akademik, sahəvi institutları, o cümlədən Yanacaq Enerji Kompleksi ilə bağlı mütəxəssislər cəlb olunmuş, Yanacaq Energetika Nazirliyinin yanında əlahiddə «Energetik Strategiya» adlanan elmi-tədqiqat institutu təsis edilmişdir (2).

Anoloji enerji strategiyaları ölkənin modernizasiyası və inkişafı proqramının ayrılmaz hissəsini təşkil edərək Türkiyədə, Çin Xalq Respublikasında, əlahiddə, 2030-cu ilədək hesablanmış Ukraynada və digər ölkələrdə yeni quruluşda həyata keçirilməkdədir. ÜmumAvropa məkanında isə enerji strategiyası 50 ölkənin təmsil olunduğu «Enerji Xartiyası»nda birləşir. Bununla belə, hazırda Avropa Birliyi ölkələrinin enerji təhlükəsizliyinin daha dolğun təminatı «Avropa üçün təhlükəsiz, rəqabətqabiliyyətli və enerji girişli Yaşıl Kitab», «Enerji siyasətinin Brüssel konsepsiyası» «Enerji NATO-su» və sair bu kimi enerji strategiyalı proqram layihə və sənədlərdə inkişafını tapır. Enerji strategiyası regional kontekstdə «Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatı» ölkələrinin də assosiativ maraqlarının özəyində yer almışdır. Hələlik layihə mərhələsində olan bu reqlament sənədi «Asiya Enerji Strategiyası» adlanır. Məramına görə bu strategiya təşkilat ölkələrinin qarşılıqlı faydalı, balanslaşdırılmış, enerji bazarı ilə uzlaşan məqsədlərini ifadə edən enerji siyasətinin koordinasiyasını hədəf götürür (3, s.257).

Milli enerji strategiyasının formalaşması daxili potensialın təhlili ilə yanaşı, qlobal aləmdə gedən proseslərin, dünya enerji balansının inkişaf meylinin və bəşəri enerji istehlakının yüksəliş templərinin nəzərə alınmasını da

şərtləndirir. Dünya iqtisadiyyatında mineral-xammal sektoru sənaye istehsalı və energetikasının əsas bazasını təşkil edir. Xammal istehsalı və istehlakının dəyişkənliyi beynəlxalq ticarətdə sosial-iqtisadi duruma sirayət etməklə yanaşı, həm də qlobal kontekstdə dünya resurslar arsenalına təsir göstərir. Dünya iqtisadi artımı hər il daha çox enerji resurslarının mənimsənilməsi ilə təmin olunur və yeni-yeni enerji potensialı ərazilər istehlak mənbəyinə çevrilir və onların istehlakı mütəmadi artır.

Neft və qazın resursları müasir sivilizasiyada təbiətlə cəmiyyət arasındakı tarazlığın saxlanılmasında həyati əhəmiyyətinin misilsiz olduğu danılmaz faktır. Onların səmərəli istifadəsi qədər də yerləşməsi və əzəli ənənəvi ərazilərdə tükənməsi faktoru da narahatedicidir. Son dövrlərin statistikasına görə, planetar miqyasda hər il 14-15 milyard ton təbii ehtiyat üzvi yanacağa çevrilir. Enerji istehlakında neft-qaz resursları əhəmiyyətli yer tutsa da, neftin qlobal ehtiyatlarının 41 il, təbii qazın isə 67 ilə bəs edəcəyi proqnoz edilir. Bu resursların dünya yanacaq balansındakı aparıcı rolundan irəli gələrək onların axtarış-kəşfiyyat, hasilat-istismar dinamikası, texniki-texnoloji təchizatı prosesi də genişlənir. Hazırda innovasiya nailiyyətləri neftvermə əmsalının dünya üzrə orta çəkisini 40%-ə yaxınlaşdırmışdır. Əvvəllər texniki əlçatmaz, rentabəlsiz hesab edilən ərazilərdə, okeanın daha dərin qatlarında neft-qaz ehtiyatlarının mənimsənilməsi reallığa çevrilir. Elektroenergetika balansında karbohidrogen təyinatlı resurslar yarıdan çox paya malikdirlər. Bununla belə, dünya əhalisinin $\frac{1}{3}$ -nün elektrik enerjisində çıxışı tamam yox, digər $\frac{1}{3}$ -nün isə məhduddur. Əlbəttə, məhdudluqlar hər il azalmağa, tələblər isə artmağa meyillidir. Beynəlxalq Enerji Agentliyinin məlumatlarına görə 2050-ci ildə elektrik enerjisində olan tələb 3 dəfə artacaq və bunun müqabilində istehlak da 2 dəfə yüksələcəkdir. Bütün bunlar bir daha onu göstərir ki, yaxın 30-50 il ərzində karbohidrogen erası sonlanacaq və yerini digər enerji resurslu yeni dövrə təhvil verəcəkdir. Başlıca olaraq isə onu atom energetikası, gələcəkdə isə qlobal istilik-nüvə sisteminin yaranışı əvəzləyəcəkdir. Bütün bu reallıqlardan irəli gələrək artan qloballaşma meyilləri ilə bağlı yaxın 15-20 il ərzində dünya yanacaq və enerji sistemində yaşanacaq inkişaf ssenarisinin görüntülərinin yəqinləşdirilməsi zəruridir (4).

Müasir beynəlxalq münasibətlər sistemində iqtisadiyyatın getdikcə əhəmiyyət qazanma meyli özünü büruzə verir. Bu baxımdan, beynəlxalq münasibətlər leksikonunda geo-siyasət və geo-iqtisadiyyat anlayışlarının paralellik göstərməsi təsadüfi deyil. İqtisadiyyat sahəsində isə enerjinin əhəmiyyəti inkar edilməzdir. Hətta hal-hazırda enerji məsələsi ölkələrin milli təhlükəsizlik konsepsiyalarının əhəmiyyətli hissəsini təşkil edir. Belə bir vəziyyətin mövcud olması iqtisadiyyat və enerjinin milli təhlükəsizlik baxımından ələ alınmasına əsas təşkil edir.

Soyuq müharibə dövrünə nəzər salsaq, beynəlxalq nizamın şərtlərinə uyğun olaraq hərbi gücə söykənən təhlükəsizlik yanaşmasının üstünlük təşkil etdiyini görürük. Lakin 1973-cü ildə meydana gələn neft böhranı və 1980-ci illərdə Yaponiya və Almaniya kimi dövlətlərin iqtisadi baxımdan güclənməsi iqtisadi gücün əhəmiyyətli meyar kimi önə çıxmasına səbəb olmuşdur. Bunun ardınca, Sovet İttifaqının dağılmasında iqtisadi səbəblərin ağırlıq təşkil etdiyi müşahidə edilmişdir. Belə olan halda, hərbi gücün dominant mövqedəki əhəmiyyəti müzakirə edilməyə başlamışdır. Bu səbəblə, beynəlxalq nizamda təhlükəsizlik yanaşması baxımından hərbi gücün yanında, iqtisadi gücə söykənən təhlükəsizlik yanaşmasının da əhəmiyyət qazandığı müşahidə edilmişdir. Soyuq müharibə sonrasında dəyişən təhlükəsizlik yanaşmasında isə, iqtisadiyyat ilə birlikdə iqtisadiyyatın əsas faktorlarından biri olan enerjinin də iştirakını görə bilirik.

Bununla birlikdə, Soyuq müharibə sonrasında iqtisadiyyat və enerjinin təhlükəsizlik məsələsi ilə əlaqələndirilməsi enerji resursları baxımından bəzi nəticələrə gətirib çıxarmışdır. Bu vəziyyət, enerjinin milli və beynəlxalq maraqlara mövzu olmasına səbəb olmuşdur. Beləliklə, Soyuq müharibə sonrası nizamda aktorların təhlükəsizlik axtarışı səbəbiylə "enerji resurslarına yönəldiyi və bu resurslara rahat çata biləcəkləri bölgələrə" yönələn siyasətlər yeritdiyi görülmüşdür (5.s 59-66).

Bununla əlaqədar olaraq, beynəlxalq nizamdakı dəyişikliklərin neft və təbii qaz axınının təmin edilməsinə təsirləri vardır. Məsələn, Soyuq müharibə dövründə, RF və Xəzər bölgəsinin neft və təbii qaz resurslarının dünyanın geri qalan hissəsi üçün tamamilən əlçatmaz olduğu deyilə bilər. Soyuq müharibədən sonra isə, Sovet İttifaqı və digər Şərqi Bloku ölkələrində meydana gələn iqtisadi və siyasi dəyişikliklərin bu bölgələrdəki enerji resurslarının daha rahat əldə edilməsinə imkan yaratdığı söylənilə bilər. Bundan başqa, 1989-cü ildə Berlin Divarının yıxılmasının əhəmiyyətli nəticələrindən biri kimi beynəlxalq enerji bazarında daha çox enerji resursunun mövcud olması qeyd oluna bilər.

Beləliklə, Soyuq müharibədən sonra dünyanın müxtəlif bölgələrində tranzit baxımından yaşanan sərbəstliyin beynəlxalq dövriyyədəki enerji müxtəlifliyinin artmasına gətirib çıxardığının da şahidi oluruq. Bu vəziyyət beynəlxalq siyasətdə aktorların hərəkət sahəsini genişləndirmiş, enerji mənbələri və enerji tranzit yollarında hakimiyyət mübarizəsinin dünya miqyasında yayılmasına səbəb olmuşdur. Beləliklə, təhlükəsizliyin enerji ölçüsü üzərindəki rəqabəti beynəlxalq siyasətin "ən əhəmiyyətli mövzularından biri" halına gəlmişdir. Bu mövzuda, qarşıya çıxan enerji mənbələrinin başında isə neft və təbii qaz dayanır. Bu vəziyyətin səbəbləri arasında neft və təbii qazın istifadə sahəsinin müxtəlifliyi, kömürə görə nəql baxımından asanlıqı və daha az çirklənməyə səbəb olması göstərilə bilər (6).

Soyuq müharibədən sonrakı dövrə nəzər salsaq görürük ki, bu dövrdə enerji təhlükəsizliyinin ölkələrin milli təhlükəsizliyi ilə əlaqələndirilməsindən danışıla bilər. Bu səbəblə, enerji təhlükəsizliyinin beynəlxalq siyasətdə dövlətlərin əsas maraq sahələrindən biri olaraq önə çıxmasından bəhs etmək mümkündür. Bu mövzuda, dövlətlərin enerji strategiyalarının və siyasətinin əsas hədəfi "enerji təminatı təhlükəsizliyinin iqtisadi, sosial və ətraf mühit təhlükəsizliyinə zərər vermədən, mümkün olan ən aşağı xərclə" təmin edilməsi kimi görülməkdədir. Enerji təhlükəsizliyinin ən əhəmiyyətli faktorları arasında isə "enerjinin fasiləsiz axışının təmin edilməsi, mənbə müxtəlifliyinin artırılması və enerji mənbələri üçün alternativ tranzit yollarının" yaradılması yer alır. Bu hədəfin reallaşması istiqamətində tətbiq olunacaq metod ölkə və mənbədən asılı olaraq müxtəlif olur.

Enerji mənbələrində müxtəliflik haqqında düzgün mülahizə yürütmə baxımından bu mövzuda önə çıxan anlayışlara açıqlıq gətirmək faydalı ola bilər. Məsələn, enerji mənbələri ümumi olaraq əsas və ikinci enerji mənbələri şəklində iki əsas başlıq altında araşdırıla bilər. Əsas enerji mənbələri öz içində yenilənə bilməyən və yenilənə bilən enerji mənbələri olaraq iki alt başlıqda ələ alınır. Məsələn neft, təbii qaz və kömür yenilənə bilməyən enerji qaynaqları arasındadır. Bununla birlikdə, su enerjisi, külək enerjisi və günəş enerjisi isə yenilənə bilən enerji mənbələridir. İkinci enerji mənbəyi isə elektridir. Bunun yanında, əsas enerji mənbələri arasında olan qalıq yanacaqlar- neft, təbii qaz və kömür olaraq ifadə edilə bilər (7).

Bundan başqa, enerji təhlükəsizliyinin üç ölçüdə ələ alınması mümkündür. Bunlar təminat təhlükəsizliyi, tələb təhlükəsizliyi və tranzit təhlükəsizliyi şəklində sadalanır. Enerji təhlükəsizliyini təşkil edən faktorlardan biri olan təminat təhlükəsizliyi "bir ölkənin inkişafı üçün zəruri olan, kafi miqdarda keyfiyyətli və ətraf mühitə zərər verməyən enerjinin məqbul qiymətlərlə və davamlı olaraq təmin edilməsi" şəklində göstərilir. Bu nöqtəyə nəzərdən, enerji təhlükəsizliyi enerji mənbələrini kəndən təmin edən istehlakçı mövqedəki ölkələr baxımından əhəmiyyətli görünür. Digər tərəfdən, enerji mənbələrinə sahib olan ölkələr üçün tələb təhlükəsizliyi əhəmiyyət kəsb edir. Bundan əlavə, enerji resurslarının nəqli yolunda olan ölkələr baxımından enerji nəqli təhlükəsizliyinin önə çıxan bir faktor olduğu ifadə edilir. Enerji nəqli təhlükəsizliyinin ön planda olduğu ölkələrə nümunə kimi Türkiyə və Ukrayna göstərilə bilər. Digər tərəfdən, enerji təhlükəsizliyinin təmin edilməsinin əhəmiyyətli şərtlərindən birinin müxtəlifliyin təmin edilməsi olduğunu ifadə etmək mümkündür.

Beynəlxalq münasibətlər baxımından enerji təhlükəsizliyinin gələcəyinə baxdıqda 2030-cu ilə qədərki dövr daxilində "mövcud enerji siyasəti və istehlak seçimlərinin davam etməsi şərti" dünya üzrə əsas enerji tələbatının 2007-ci ilin məlumatlarına nisbətən 40% həcmində artacağı proqnozlaşdırılır.

dırılır. Ayrıca 2030-cu ilə qədərki dövrdə, qalıq yanacaqların ümumi enerji istehlakındaki istifadəsinin 80%-ni qoruyacağı proqnozlaşdırılır. Qalıq resurslar arasında istehlakın isə 2035-ci ilə qədər neft baxımından 50% nisbətində artması gözlənilir. Beləcə, 2035-ci ilə qədərki dövrdə qalıq resurslar arasında neftin enerji istehlakında dominant yerini qoruyacağı hesablanır. Bir başqa qalıq resurs olan təbii qazın istifadəsinin isə 2035-ci ilə qədərki dövrdə 44% artışı göstərəcəyi nəzərdə tutulur. Bu istiqamətdə 2030-cu ilə qədərki dövrdə, təbii qaz istehlakının dünya enerji istehlakının ikinci sırasında yer alması proqnozlaşdırılır. Beləliklə 2030-cu ilə qədərki dövr daxilində neft və təbii qazın ümumi enerji istehlakında payının 60% səviyyəsini qoruması nəzərdə tutulur. Bu səbəblə neft və təbii qazın "istehsalı, işlənməsi və ticarətində nəzarət sahibi olma" uğrunda mübarizənin beynəlxalq münasibətlər sahəsindəki əhəmiyyətini qoruyacağı proqnozlaşdırılır (8). Yuxarıda ifadə edilənlər bu gün dünyada baş verən hadisələrin doğru analiz edilməsinə imkan yaradır. Beləcə, yüksək miqdarda neft və təbii qazın mövcud olduğu bölgələrdə, eyni zamanda neft və təbii qaz boru xətlərinin keçdiyi bölgələrdə meydana gələn münaqişələrin səbəbi aydınlaşır.

Xarici siyasətin yalnız bu günkü iqtisadi vəziyyətinin gücləndirilməsi deyil, eyni zamanda sabahın təhlükəsizliyinin də təmin edilməsi olduğu deyilə bilər. Lakin burada əhəmiyyətli bu məsələ gözə dəyir:

Bilindiği kimi, beynəlxalq münasibətlərdə dominant olan realizm nəzəriyyəsinə əsasən, dövlətlər mənfəətləri istiqamətində, öz gücünə və digər dövlətlər üzərindəki təsir həcminə əsaslanaraq siyasət yeridir. Bu səbəblə realizmə əsasən "siyasət bir güc mübarizəsi" olaraq qəbul edilir. Bu baxımdan realizm, beynəlxalq nizamı dövlətlərin davamlı olaraq daha çox güc əldə etməyə yönəldiyi bir quruluş olaraq qəbul etməkdədir.

Təhlükəsizlik sahəsində realizm yanaşmasına baxıldığında isə dövlətlərin, milli təhlükəsizliyini "digər dövlətlərin təhlükəsizliyi bahasına təmin etmək" meylinə olduğu görülməkdədir. Bu vəziyyətdə realizm dünyagörüşü ilə güc mübarizəsi qaçılmaz olur. Buna bağlı olaraq, dövlətlərin tətbiq etdiyi təhlükəsizlik yanaşmalarının dövlətin mənfəətini təmin etməyə yönəlik olduğu görülmə bilər. Buna əsaslanaraq, dövlətin mənfəətini təmin etmək məqsədi ilə strategiyaların təyin edilməsindən bəhs edilir. Buna əlavə olaraq, dövlətlərin sahib olduqları gücü öz maraqlarını reallaşdırmağa yönəlik olaraq istifadə etdiyi deyilə bilər (9, s. 587-623).

Beynəlxalq münasibətlərdə iqtisadiyyatın güclənməsi və enerji təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün aparılan mübarizələr, realizm nəzəriyyəsinin təhlükəsizlik yanaşmasını təsdiqləməkdədir. Bu mübarizə xüsusilə təhlükəsizliyin enerji ölçüsü üzərində cəmləşməkdədir. Xüsusilə neft və təbii qaz sahəsindəki ziddiyyətlər beynəlxalq təhlükəsizliyi təhdid edir. Bu mövzu bizi daha həssas bir suala yönləndirir: Görəsən, beynəlxalq sülh və təhlükə-

sizliyin təmin edilməsimi, yoxsa bu mübarizədən əldə edilən gəlirlərmi daha əhəmiyyətlidir?

Hər bir dövlətin dünyadakı imici və bir dövlət olaraq nüfuzu onun həyata keçirdiyi milli inkişaf və təhlükəsizlik siyasəti ilə bilavasitə bağlıdır. Milli inkişaf və təhlükəsizlik siyasəti ölkənin siyasi, iqtisadi, sosial və mənəvi inkişafının, xarici aləmdən qaynaqlanan təhlükələrə qarşı müqavimət gücünün göstəricisi kimi çıxış edir. Enerji təhlükəsizliyi isə müasir dövrdə milli təhlükəsizliyin əsas potensial bazası kimi daha ön planda mövqe tutur. Çünki bir ölkənin enerji təhlükəsizliyinin təmin olunması onun iqtisadi davamlılığını şərtləndirməklə yanaşı, siyasi gücünü, deməli, həm də nüfuzunu artırır. Digər tərəfdən, cəmiyyət inkişaf etdikcə, insanların tələbatları artdıqca, enerji və resurs tələbləri də artır. Təbii ehtiyatların məhdudluğu, enerji resurslarından səmərəli istifadə məsələləri bu baxımdan hər bir ölkədə gələcəyə hesablanmış strateji inkişaf xəttinin əsasını təşkil edir.

Məqalənin aktuallığı: Müasir dövrün reallıqları göstərir ki, nəinki inkişaf etmiş ölkələrdə, hətta inkişaf etməkdə olan ölkələrdə də, həyatın müxtəlif sahələrində, ekologiyada, siyasətdə, iqtisadiyyatda və digər sahələrdə enerji təminatı və onun təhlükəsizliyi xüsusi çəkiyə malikdir. Bu aspektdən bütün dünyada müxtəlif sahələrin enerji təminatı və ölkə səviyyəsində enerji təhlükəsizliyinin təminatı siyasətinə baxılması və araşdırılması öz aktuallığını artırır.

Məqalənin elmi yeniliyi: Məqalənin elmi yeniliyi nəzəri və təsviredici bir araşdırma olaraq dünyada həyata keçirilən enerji strategiyasını, enerji təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün həyata keçirilən tədbirlərin araşdırılaraq komplektləşdirilməsidir.

Ədəbiyyat:

1. <http://www.serqqapisi.az/index.php/iqtisadiyyat/1210-enerzhi-tehluksizliyi-rezhional-zhudz-muasir-izhtisadiyyat>
2. <http://www.intertek.ru>
3. Мирзаджанзаде А.Х., Султанов Ч.А. Этюды нефтяной концепции Азербайджана, Баку, 1994, 100с, Насизadə Е.М. Energetik kompleks yeni islahatlar ərəfəsində, Bakı: Elm, 2000, 257 s.
4. Poneman, D. (2010). Remarks as Prepared for Delivery, U.S. Deputy Secretary of Energy. White House Energy Security Stakeholders Forum. Department of Energy: <http://www.energy.gov/news/9277.htm>.
5. Wang, Y. (2004). Defining Non-Traditional Security and Its Implications for China. China & World Economy. Cilt: 12 Sayı: 5,

- s. 59-66. Institute of World Economics and Politics Chinese Academy of Social Sciences IWEP:
<http://en.iwep.org.cn/info/content.asp?infoId=1075>.
6. İnat, K., Duran, B. ve Ataman, M. (2010). Dünya Çatışmaları Çatışma Bölgeleri ve Konuları. Cilt: 2. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
 7. U.S. Department of Energy. (2011). Fossil Fuels. U.S. Department of Energy: <http://www.energy.gov/energysources/fossilfuels.htm>.
 8. Aksay, H. (2009). Enerji Güvenliğine Ortak Çözüm Arayışları Uluslararası Sempozyumu. Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü SAREN:
http://www.harpak.edu.tr/saren/default.asp?sayfa=5&alt_sayfa=14.
S.7.
 9. Tang, S. (2009). The Security Dilemma: A Conceptual Analysis. Security Studies. Cilt: 18, Sayı: 3, s. 587-623.